

KONTROLSAMFUND OG KANONBÅDSDIPLOMATI

ET FORSØG PÅ AT ADRESSERE SPØRGSMÅLET OM
KOMBINATIONEN AF DECENTRALE NETVÆRK OG
SUVERÆNITET EFTER 9/11 MED UDGANGSPUNKT I
DELEUZES “POSTSCRIPTUM OM KONTROLSAMFUNDET”

For tyve år siden udgave Gilles Deleuze den blot fem sider lange artikel “Postscriptum om kontrolsamfundet” i det franske tidsskrift *L'autre journal*, der blev redigeret af forfatteren Michel Butel. Deleuzes korte tekst er en analyse af fremkomsten af, hvad han kalder kontrolsamfundet, der ifølge Deleuze er i færd med at overlejlre sig det disciplinære samfund. “Vi er på vej ind i kontrolsamfundet, der ikke længere fungerer ved hjælp af indespærring, men ved hjælp af fortsat kontrol og øjeblikkelig kommunikation.” (Deleuze, “Kontrol og tilblivelse” 209)¹ Deleuzes tekst beskriver, hvorledes det moderne disciplinære samfunds institutioner forvitrer, går i opløsning og erstattes af en ny type kontrol, der ikke længere er forankret i disse institutioner, men er spredt ud over det sociale legeme. Som Deleuze formulerer det, erstattes det disciplinære samfunds furede rum af kontrolsamfundets glatte rum. Kontrol udøves nu virtuelt overalt og ikke længere blot i den disciplinære magts afgrænsede rum.

Deleuze skriver selv, at hans skitse om kontrolsamfundet bygger videre på Michel Foucaults efterhånden klassiske arbejde om det disciplinære samfund i *Overvågning og straf. Fængslets fødsel*, der analyserede, hvorledes der i løbet af det 18. og det 19. århundrede skete en omstrukturering af de tidligere ‘suveræne’ samfund, hvor magten var koncentreret i samfundets top og blev udøvet over et territorium. Denne hierarkiske struktur blev på det tidspunkt afløst af en anden struktur, det disciplinære samfund, hvor det samfundsmæssige herredømme var forankret i apparater, der fabrikerede bestemte produktive subjekter og adfærdsmønstre. I dette samfund bevægede individerne sig fra ét lukket rum til et andet: fabrikken, familien, hospitalet, skolen og fængslet, hvor der skete en produktion og regulering af vaner og adfærd. Det disciplinære samfund var således en serie aflukkede rum, som producerede relativt stabile og klart afgrænsede former. Disse rum eller

1 “Nous entrons dans des sociétés de contrôle, qui fonctionnent non plus par enfermement, mais par contrôle continu et communication instantanée.” (Deleuze, “Contrôle et devenir”: 236)

moderne institutioner havde hver deres subjektiveringslogik, hver deres måde at skabe subjektivitet på, i klasseværelset, på fabrikken og i hjemmet blev subjektivitet produceret på forskellige måder i overensstemmelse med distinktionen mellem normal og afvigende. Subjektet bevægede sig ifølge Foucault således gennem en række institutioner i det disciplinære samfund og blev formet af disse; blev reguleret, indrettet og afrettet.

Det disciplinære samfunds institutioner er imidlertid i krise, konstaterer Deleuze i sin tekst fra 1990. Institutionernes afgrænsede rum er blevet porøse og subjektproduktionen har antaget en ny form, den er blevet flydende, skriver Deleuze. Nu finder normaliseringen ikke længere sted i bestemte rum, men er hele tiden i gang direkte i subjekterne, der så at sige aldrig slipper ud af de disciplinære normaliseringsapparater, altid er på arbejde, altid er under uddannelse, etc:

“I disciplinærsamfundet begyndte man konstant forfra (fra skolen til kasernen, fra kasernen til fabrikken), hvorimod man i kontrolsamfundet aldrig er færdig med noget som helst. [...] Kontrollen er kortvarig og roterer hurtigt, men er også fortsat og ubegrænset, hvorimod disciplineringen var af lang varighed, uendelig og afbrudt.” (Deleuze, “Postscriptum om kontrolsamfundet” 214-217)²

Cellen er afløst af bevægelse. Med kontrolsamfundet er magt nemlig blevet immanent i det sociale felt, den udøves direkte i og af subjekterne selv. Det disciplinære samfunds diskontinuerlige formgivning er således blevet afløst af kontrollens kontinuerlige modulering, skriver Deleuze. En slags selv-deformerende form, som hele tiden kan ændres fra det ene øjeblik til det næste. Et af Deleuzes eksempler: Hvor det disciplinære samfunds fabrik var kendetegnet ved en klart systematiseret grundløn og løntillæg, der er kontrolsamfundets virksomhed karakteriseret af kontinuerlig modulering af hver enkelt løn, der er “i tilstande af fortsat metastabilitet, som etableres via udfordringer, konkurrencer og samtaler, der er ekstremt komiske.” (Deleuze, “Postscriptum om kontrolsamfundet” 214)³ Hvor fabriksarbejderen aldrig holdt op med at begynde det samme arbejde, der bliver man aldrig færdig med noget i virksomheden, alt bevæger sig, alt modulerer, såvel arbejdets indhold og mål som den ansattes kognitive evner. I kontrolsamfundet bliver individet *surfer*, en vedvarende opfinder involveret i “en stadig rivalitet”. (Deleuze, “Postscriptum om kontrolsamfundet” 214)⁴

Deleuzes skitseagtige analyse af kontrolsamfundet har været dagsordensættende for diagnosticeringer af det postmoderne eller senkapitalistiske samfund og af den måde, der udøves kontrol og overvåges på. Deleuze havde i forlængelse af William S. Burroughs' syrede tekster om *soft machines* en nærmest intuitiv fornem-

2 “Dans les sociétés de discipline, on n'arrêterait pas de recommencer (de l'école à la caserne, de la caserne à l'usine) tandis que dans les sociétés de contrôle on n'en finit jamais avec rien. [...] Le contrôle est à court terme et à rotation rapide, mais aussi continu et illimité, tandis que la discipline était de longue durée, infinie et discontinue.” (Deleuze, “Post-scriptum sur les sociétés de contrôle”: 243-46)

3 “[D]ans des états de perpétuelle métastabilité qui passent par des challenges, concours et colloques extrêmement comiques.” (Deleuze, “Post-scriptum sur les sociétés de contrôle”: 243)

4 “[U]ne rivalité inextinguible”. (Deleuze, “Post-scriptum sur les sociétés de contrôle”: 242)

melse for de transformationer, kapitalen gennemgik i forhold til staten og det samfundsmæssige, og hans artikel har fungeret som udgangspunkt for en række forskellige kritiske analyser af forandringer af magtens organiseringsformer og de dertil knyttede subjekter. Deleuzes tekst har på den måde stået fadder til en særlig poststrukturalistisk og postmarxistisk samfundsanalyse af, hvorledes magten i løbet af det 20. århundrede er blevet stadigt mere decentral og ikke længere er knyttet til nemt lokaliserbare institutioner og ikke længere på nogen ligetil måde udøves af centralt placerede aktører, men snarere er spredt ud i uhyre komplekse strukturer og decentrale netværk, hvor det ikke kan lade sig gøre at finde tilbage til, hvad vi kan kalde magtens sted eller oprindelse. Denne type analyse var dominerende i store dele af den kritiske tænkning i 1990'erne, der for en stor dels vedkommende lagde afstand til mere traditionelle marxistiske eller historisk materialistiske analyser af det kapitalistiske samfund og dets fremmedgørende strukturer. Afviklingen af den historiske materialisme, der havde været i gang siden sidst i 1970'erne under betegnelser som begærsfilosofi, det postmoderne opbrud eller svag tænkning, var på mange måder et ubetinget fremskridt, da det lykkedes at komme af med de problematiske forestillinger om historisk udvikling og historiske lovmæssigheder (om end det i retrospektiv ser ud, som om dele af den postmoderne tænkning var kendetegnet ved en for stor tiltro til kapitalens evne til selvreform).

Global overvågning og decentral netværkskapitalisme

En hel række bøger og tekster har altså siden 1990 trukket tunge veksler på Deleuzes korte tekst og dens skitseagtige udpegning af udviklingstendenser hen imod en ny social figuration uden klart defineret centrum, men med en intens generaliseret overvågning. Den franske teoretiker og multimediekunstner Éric Sadins bog fra 2009 *Surveillance globale. Enquête sur les nouvelles formes de contrôle* er et eksempel på en Deleuze-inspireret kortlægning af den på en gang diffuse og intense overvågning, der finder sted i dag. Ifølge Sadin udgør ensemblet af overvågningsteknikker, der bl.a. inkluderer GPS, videoovervågning, biometri, RFID, databaser og 'sammenkobling', et "ubruds kontinuum af overvågning", hvor sikkerhed, marketing og teknologi knyttes sammen på hidtil usete måder (Sadin 23).⁵ For bare 20 år siden var sikkerhed og marketing relativt adskilt, i dag er de ifølge Sadin så forbundne, at de samme forbrugsdata kan bruges til begge formål. Der foregår en kontinuerlig og mere og mere intens indsamling af information med henblik på at definere stadigt mere individualiserede profiler med udgangspunkt i daglige handlinger som indkøb, medievalg, kommunikation og bevægelse. Den intuitive forestilling om marketing som den sociale kontrols instrument, som Deleuze præsenterede i sin tekst fra 1990, holder således stik ifølge Sadin. Den intense overvågning er ifølge Sadin muliggjort af en ekstremt accelereret tekno-

5 "[U]n continuum ininterrompu de [...] surveillance". (Sadin: 23)

logisk udvikling, hvor sofistikerede teknikker afløser hinanden i opkørt tempo, og et voldsomt aggressivt marked, hvor firmaer og mærker konkurrerer på verdensplan, og alle skal skabe et særligt forhold til den enkelte forbruger, der ikke længere er indlejret i traditionelle fællesskaber, men indgår i nye mere flygtige vare- og billedbårne sådanne. I modsætning til det disciplinære samfund er det ikke de afvigende, som er objekt for overvågning. Der indsamles information om alle, enhver gestus registreres, indgår i enorme databaser og bearbejdes i komplekse diagrammer, der forudsiger kommende handlinger, hvad enten de har at gøre med konsum eller lovovertredelser. Sadins analyse af de nye kontrolformer synes at bekræfte Deleuzes forslag om en bevægelse over i et nyt paradigme, hvor fængselstårnet er afløst af en altomfattende modulation, hvor den enkeltes position altid er registreret ved hjælp af elektroniske lænker af den ene eller anden slags (Deleuze, "Postscriptum om kontrolsamfundet": 217).

En af de mest betydningsfulde af de bøger, som har refereret til Deleuzes analyse, og som rækker ud over det mere begrænsede fokus på overvågning, er den amerikanske litterat Michael Hardt og den italienske filosof Antonio Negris *Imperiet*, som under stor opmærksomhed udkom i år 2000 som en hybrid mellem italiensk postarbejderisme, fransk poststrukturalisme og amerikansk litteraturteori. De to forfattere henviser eksplicit til Deleuzes kontrolsamfundstese i deres analyse af overgangen til en ny type suverænitet, der transcenderer tidligere nationale aktører og modsætninger i en decentral transnational netværkskapitalisme, benævnt Imperiet. Ifølge Hardt og Negri har nationalstaten mistet sin centrale betydning, og i stedet er der blevet skabt et statsløst imperium, som eksisterer overalt og ingen steder. Denne nye globale suverænitet har ingen territorial afgrænsning og fungerer som en decentral magtkonstellation, der kontinuerligt forvandler jorden til et glat rum af strømme og investeringer, hvor det ikke er muligt at skelne mellem det politiske, det økonomiske og det kulturelle. Fremkomsten af dette imperium har at gøre med udviklinger i kapitalismen. De kapitalistiske produktionsbetingelser har i dag ikke længere behov for tidligere tiders nationalstatssystem – i hvilket den geopolitiske konkurrence fandt sted og blev reguleret – for at fungere optimalt. I dag finder kapitalens profitmaksimering nemlig ikke længere kun sted på fabrikken og kan ikke måles i forhold til den enkelte arbejders arbejdstid. Produktionen er ifølge Hardt og Negri en del af selve livet, den finder sted som biopolitisk produktion, hvor menneskets kommunikative evner og sproget, men også kroppen og sanserne bliver umiddelbart produktive og skaber værdi. Hardt og Negris tese om imperiet betoner i forlængelse af Deleuzes analyse af kontrolsamfundet altså forvitringen af tidligere magtformer og peger på fremkomsten af et helt nyt kontrolparadigme, hvor magten ikke længere er koncentreret i identificerbare punkter eller agenter, men i stedet udgør et globalt kontrolsystem, der gennemtrænger det sociale legeme såvel som den enkelte.

Disse avancerede diagnoser af nye magtforhold udstyrede os med særdeles nyttige redskaber i analysen af kontrolsamfundet og dets globaliserede overvågningsmaskineri samt den kritiske kortlægning af en ny fase af kapitalens akkumulation,

men med ét skete der tilsyneladende noget: Konfronteret med 9/11 var det, som om såvel Deleuzes beskrivelse af magtens uendelige bølgebevægelser som Hardt og Negris diagnoser af den globale fabrik uden vægge paradoksalt pludselig syntes at være alt for fintmaskede og reelt ikke var til stor nytte i analysen af det imperialistiske krigsparadigme, der blev en realitet som svar på Al-Qaeda's terrorangreb den 11. september. Pludselig var magten tilsyneladende koncentreret hos én mand: George W. Bush traf beslutningerne. Fra det ovale kontor i Det Hvide Hus blev det udbasuneret, at nu var vi i krig, og at enten var man med Bush, eller også var man med terroristerne. Der var ikke andre positioner i den nye epoke, de uigennemskuelige og Kafkaske kontrolprocedurer og internaliserede interpellationsmekanismer, hvori magtens locus synes at fortone sig, blev erstattet af en suveræn, der trak en generaliseret krigstilstand ned over hovedet på alle. Værsgo.

Godt ti år efter at Deleuzes tekst så dagens lys, og kun et år efter at Hardt og Negris bog blev publiceret (den var færdigskrevet i 1997), var scenen tilsyneladende en helt anden. De forskellige beskrivelser af decentrale netværker og glatte rum virkede ude af stand til at redegøre for den voldsomt accelererede udvikling, hvor USA reagerede på terrorangrebet den 11. september 2001 på World Trade Center, Pentagon og Det Hvide Hus med invasionskrige, statsterror fra luften og korsfarerretorik. I modstrid med den vi-er-hinsides-nationalstaten-analyse, som Hardt og Negri lagde for dagen i *Imperiet*, agerede USA efter 9/11 netop som en suveræn nationalstat, der som en anden kolonimagt fra det 19. århundrede søgte at opnå politisk og militær kontrol over fremmede territorier. Først var det et i forvejen ruineret Afghanistan, der stod for tur. Så tilsidesatte USA uden megen tøven FN og invaderede med støtte fra få udvalgte nationer som Storbritannien, Spanien, Australien og Danmark Irak, som overhovedet intet havde med islamisk terrorisme og terrorangrebet den 11. september 2001 at gøre. Men invasionen lå i klar forlængelse af den anvendte retorik om en ondskabens akse, der truede de demokratiske nationer. Bush ville af med Saddam, længere var den egentlig ikke. Der var ikke behov for diplomatiske forhandlinger, suverænen havde truffet et valg. Barbarerne skulle have endnu en lærestreg. Det var tid til endnu en omgang død, rædsel og *collateral damage*. At traditionelle allierede som Frankrig og Tyskland og store lande som Rusland og Kina var voldsomt imod, det gjorde ingen forskel. USA lod tydeligt forstå, at det på ingen måde følte sig bundet af FN, men tværtimod var villig til at forfølge egne interesser uafhængigt af, hvad andre lande og internationale organisationer måtte mene. Hardt og Negris analyse af, hvorledes magt ikke længere i særlig høj grad var knyttet til statsmagten, men bevægede sig immanent i verden, virkede mere og mere upræcis i takt med, at Bush sendte den ene eskadrille efter den anden af sted til Irak. Var de komplekse netværksmodeller, hvor magten ikke var forankret i få konkrete aktører, men var spredt i systemet som koder og protokoller, blevet ubrugelige med krigen mod terror, som i langt højere grad bød sig til som objekt for suverænitet- og imperialismeanalyser?

Suverænitet og imperialism

9/11 og krigen mod terror udgjorde en reel udfordring af de Deleuze-inspirerede analyser, som havde været i stand til kritisk at redegøre for afgørende ændringer i måden, højtudviklede samfund blev styret på, men som nu kom til kort, fordi de for en stor dels vedkommende for tidligt havde lagt forestillingerne om nationalstatens politiske suverænitet i graven og satset på netværksmodellen, og samtidig sjældent havde brugt tid på at analysere udviklinger i den tredje verden, hvor enhver snak om forvitringen af 'gammeldags' politisk suverænitet på intet tidspunkt ville have været relevant (Lazzarato: 103). Godt nok var Al-Qaeda en netværksbaseret decentral terrororganisation, som syntes at være i stand til at kunne generere destruktivitet af sig selv og skabe et spontant globalt selvmordsfællesskab bundet sammen af selvmordsvideoer og dynamit, men rent analytisk krævede genkomsten af en ældre magtform noget, som netværksdiskursen havde svært ved at levere. Nu var den imidlertid kommet buldrende tilbage, suveræniteten, i form af kolonikrige og en militariseret offentlighed, hvor civile rettigheder blev knægtet. Spørgsmålet var således, som den amerikanske Retort-gruppe formulerede det, om "de måder, amerikansk magt er blevet håndhævet på siden 11. september [...] [er] at betragte som et tilbageskridt, *en historisk regression*, hvor de molekulære, indbyggede, usynlige kontrolmidler, som så mange af os troede var uundværlige for et ægte 'moderne' statssystem, har måttet vige pladsen for en ny/gammel æra med kanonbådsdiplomati og bogbrændinger?" (Retort, "En nedslagen hær" 15, Retort kursiverer)⁶

Den italienske filosof Giorgio Agamben, der allerede før 9/11 havde været i gang med at større revisionsprojekt, hvor han korrigerede Foucaults kritik af forestillingen om politisk suverænitet og hans idé om en overgang fra den territoriale stat og dens juridiske suverænitetsmodel til det disciplinære samfund og dets biopolitik og i stedet pointerede samtidigheden af suverænitet og biopolitik i såvel antikken som i dag, bød efter lanceringen af krigen mod terror ind med en analyse af Bush som suverænen, der bestemte over undtagelsestilstanden og kunne lyse folk i band. Krigen mod terror var således at forstå som en generaliseret undtagelsestilstand, hvor den suveræne suspenderede loven og skabte tomme huller, hvor uønskede subjekter blev placeret frarøvet juridiske og civile rettigheder. Det nationale politiske fællesskab var ifølge Agamben nemlig altid konstitueret på baggrund af en eksklusion af mennesker, som nægtes retsstatus. Guantanamo-lejren på Cuba var et mønstereksempel på et sådant eksklusions/inklusionssted ifølge Agamben, her tilbageholdt den amerikanske stat mere end 500 individer, uden at de var blevet dømt for noget ved hverken en krigsret eller en civil domstol. Den suveræne magt havde simpelthen lyst dem i band, havde reduceret dem til nøgent liv, en biologisk

6 "Are we to understand the forms of assertion of American power since September 11 [...] as a step backward, *an historical regression*, in which the molecular, integral, invisible means of control which so many of us believed were indispensable to a 'modern' state-system have given way to a new/old era of gunboats and book-burning?" (Retort, *Afflicted Powers* 18)

krop tømt for politisk indhold udsat for den politiske magts eksklusionskraft. Agambens redegørelse for Bush som suverænen, der træffer beslutning om undtagelsestilstanden, havde stor analytisk såvel som polemisk kraft, og den smadrede enhver forestilling om en klar distinktion mellem parlamentarisk demokrati og totalitarisme, idet den synliggjorde, hvorledes demokratiets retsstat selv var svanger med de biopolitiske udviklingstendenser, der kom til udtryk i Guantanamo-lejren eller de andre hemmelige fængsler, hvor USA ikke blot tilbageholdt tilfangetagne uden retssag, men underkastede dem forskellige former for sanktioneret eller ikke-sanktioneret tortur:⁷

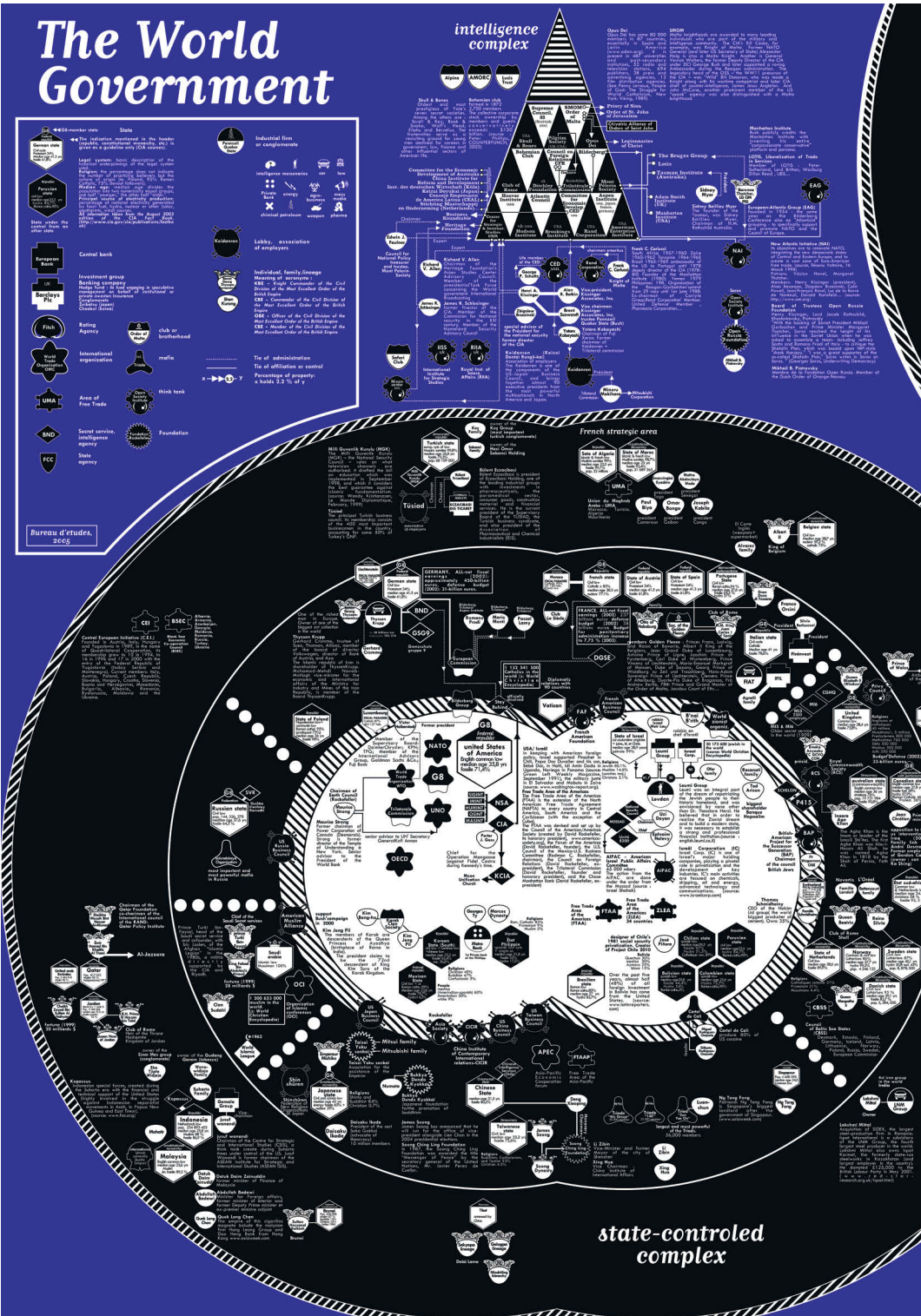
“Den umiddelbare biopolitiske betydning af undtagelsestilstanden som original oprindelig struktur, hvor retten indoptager det levende i sig ved at suspendere sig selv, træder tydeligt frem i den *military order*, som USA’s præsident udstedte den 13. november 2001. Den bemyndiger til ‘ubegrænset tilbageholdelse’ (*indefinite detention*) og tiltale ved militære kommissioner (ikke at forveksle med de militærdomstole, som forudses af krigsretten) af ikke-statsborgere, som er mistænkt for indblanding i terroristisk virksomhed.” (Agamben, *Undtagelsestilstand*: 27-28)⁸

Ud over Agamben viste mere klassisk orienterede marxistiske teoretikere som den engelske geograf David Harvey og den engelske politiske teoretiker Alex Callinicos, sig også at have et godt greb om udviklingen efter 9/11 med deres reviderede imperialismeanalyser, der med henvisning til Lenins, Nikolaj Bukharins og Rosa Luxemburgs læsninger af det 19. århundredes imperialismeredegørelse, hvorledes de opblussende geopolitiske stridigheder dels havde at gøre med udviklinger i kapitalismen og dens evne til at skabe profit og dels havde med mellemstatslig rivalisering at gøre. Med et sådant greb blev det muligt at forklare, hvorfor USA var gået fra en politik baseret på konsensus til en baseret på direkte tvang og plyndring ikke ulig den, England og Frankrig lagde for dagen mere end 100 år tidligere, eller den, USA selv benyttede sig af i Centralamerika i 1920’erne. Ifølge Harvey var Bush og hans stærkt konservative administration motiveret af muligheden for at kunne kontrollere ikke blot Iraks, men Mellemøstens olielagre. Ikke blot af hensyn til snævert økonomiske interesser, men også fordi kontrol over Mellemøstens olie er ensbetydende med kontrol over den globale økonomi. (Harvey: 19) Der var således

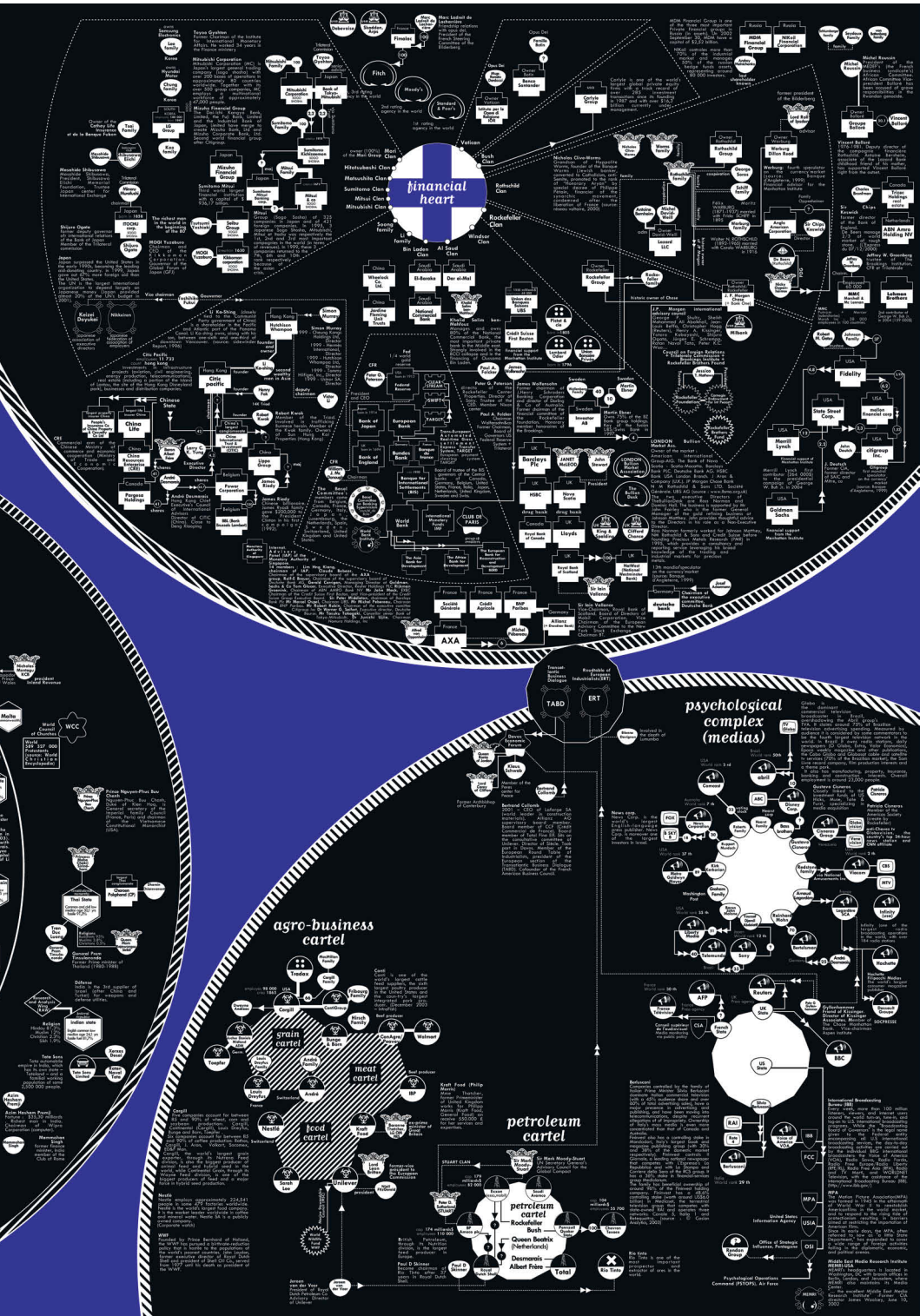
7 Begivenhederne i Abu Ghraib – hvor fangevogtere ydmygede indsatte ved bl.a. at voldtage og misbruge dem og dokumentere det på fotografier, der oprindeligt øjensynligt var intenderet til privat underholdning, men cirkulerede i massemedierne fra april 2004 – er et eksempel på den ikke officielt sanktionerede tortur, mens forhørsmetoder som *waterboarding*, hvor man tvinger vand ned i lungerne på en fastspændt person, er et eksempel på helt officielt sanktioneret tortur. Som bl.a. den amerikanske journalist Seymour M. Hersh har beskrevet, er linjerne mellem de to ganske uklare (Hersh: 71).

8 “Il significato immediatamente biopolitico dello stato di eccezione come struttura originale in cui il diritto include in sé il vivente attraverso la propria sospensione emerge con chiarezza nel ‘military order’ emanato dal presidente degli Stati Uniti il 13 novembre 2001, che autorizza la ‘indefinite detention’ e il processo da parte di ‘military commissions’ (da non confondere con i tribunali militari previsti dal diritto di guerra) dei non-cittadini sospetti di implicazione in attività terroristiche.” (Agamben, *Stato di eccezione*: 12)

The World Government

Figur 1: Bureau d'études: *The World Government*, 2005.

både økonomiske og geopolitiske interesser på spil, da USA invaderede Irak ifølge Harvey. Kontrol over Iraks olie var væsentligt i sig selv, men samtidig var det muligt at sende et klart signal til de frembrusende østasiatiske økonomier, potentielle konkurrenter som de er, og stramme Washingtons greb om energiressourcerne, som rivalerne i såvel Europa som Asien også er så afhængige af. Den bagvedliggende analyse hos Harvey og Callinicos var således, at USA's invasion af Irak var et forsøg på at håndtere kapitalismens grundlæggende modsætninger – hvordan skal man håndtere det kapitaloverskud, der konstant oparbejdes – gennem territorial ekspansion, der åbnede nye områder for, hvad Harvey i forlængelse af Marx' begreb om primitiv akkumulation kalder akkumulation som berøvelse, hvor kapitalen ophæver folks ret til og brug af naturlige ressourcer, i dette tilfælde Iraks olie. Indtil årtusindskiftet kunne USA stort set 'nøjes' med økonomisk magt, hvad Harvey og Callinicos kalder "frihandelsimperialisme", som blev tvunget igennem i regi af IMF og Verdensbanken. Det nye med Irak var ifølge Harvey og Callinicos behovet for en egentlig militær besættelse som mulighedsbetingelse for akkumulation som berøvelse og for at sikre fortsat amerikansk geopolitisk hegemoni i regionen.

Præventivt antioprør

Såvel de forskellige imperialismeanalyser, der peger på sammenføjnngen af statens territoriale magt med den kapitalistiske magtlogik og dens kontrol med cirkulationen af penge og kapitel som drivkræfterne i begivenhederne, som suverænitetsanalyserne, der fokuserer på statsmagten og det intrikate forhold mellem lov og vold i de parlamentariske demokratier, har haft stor forklaringskraft i forløbet efter 9/11, hvor USA har ført en aggressiv og eksplicit unilateral politik, der har haft til hensigt at sikre amerikansk hegemoni og det amerikanske borgerskabs interesser, også selvom det fremmedgør traditionelle politiske alliancepartnere og medfører stor lidelse for de fordømte på jorden. Umiddelbart har sådanne analyser været bedre end kontrolsamfunds-tesen og dens beskrivelse af magtens 'usynliggørelse' og 'demokratisering' i decentrale netværk til kritisk at redegøre for den historiske situation, vi har været konfronteret med. Men kun umiddelbart, for det særlige ved den igangværende udvikling er netop samtidigheden af såvel usynlig, ultrahurtig og decentral kontrol som bombastiske suverænitetsgestus, hvor folk forsvinder eller bliver bombet i småstykker.

Efter 9/11 så vi tilbagekomsten af en ikke blot udfarende, men decideret militært aggressiv amerikansk stat, der løj for verdenssamfundet og terroriserede Irak, Afghanistan og Pakistan med hundredtusinder af døde til følge, men vi var også vidner til installeringen af et egentligt politi- eller krigsregime, som ikke blot har at gøre med militære anliggender og konkrete aktioner, men som i høj grad også har haft politiske, økonomiske, juridiske, ideologiske og kulturelle konsekvenser for en lang række samfund verden over. Krigen er nemlig ikke bare militær, den sætter sig igennem i både basis og overbygning. Det nuværende krigsregime er kendetegnet ved, at der ikke er nogen skelnen mellem indre og ydre, udadtil har krigen taget

form af invasioner, besættelse og massedød fra luften, indadtil har den været lig med udviklingen af et repressivt sikkerhedssamfund, fordi terrorismen jo potentielt er til stede overalt. Sikkerhedsforanstaltningerne har taget form af suspension af borgerrettigheder og kriminalisering af tidligere accepterede politiske protestformer, der nu iscenesættes som terrorvirksomhed. Krigen mod terror har derudover resulteret i oprettelsen af fængselslejre, hvor mennesker bliver reduceret til nøgent liv og overlades til fangevogternes forgodtbefindende. Det ser med andre ord ud, som om ikke blot det disciplinære samfund og dets lukkede rum, men også suverænitets metoder er kommet tilbage og føjer sig til kontrolsamfundet og medvirker til skabelsen af, hvad vi kan kalde et egentligt politisamfund, der styrer gennem specifikke, differentierede og permanente interventioner i befolkningens adfærd og den offentlige opinion. Dette har jeg selv forsøgt at analysere som installeringen af et præventivt antioprørsregime, hvis bagvedliggende logik synes at være, at vi er på vej ind i en epoke kendetegnet af forskellige former for katastrofer og trusler, det være sig terrorisme, klimakatastrofer, økonomisk krise eller fødevarerangel, som ikke kan undgås, men som kan styres, og som ikke må udvikle sig til stor politik i Nietzsches forstand, hvor de rige bliver fattige og de fattige rige (Bolt, *Avantgardens selvmord*: 97-109; Bolt, "En anden verden er mulig": 174-78).

Som den franske filosof Frédéric Neyrat skriver i *Biopolitique des catastrophes*, er krigen mod terror i den forstand blot den første etape i en omfattende transformation, hvor et utal af kriser og trusler betragtes som uundgåelige – naturkrisen er den seneste, og der er i magtens korridorer karakteristisk nok tale om at erklære 'krig mod den globale opvarmning' (Boal: 39; Massumi, "National Enterprise Emergency": 158) – men som objekt for krisestyring (Neyrat, *Biopolitique des catastrophes* 26). Modellen for dette regime synes at være den israelske hærs håndtering af Israel-Palæstina-konflikten, der af den israelske hær betragtes som uløselig, så derfor handler det om at "administrere konflikten", som den israelske arkitektteoretiker Eyal Weizman skriver, og bruge den som en art konstruktivt kaos (Weizman 253).⁹ Som en integreret del af dette præventive antioprørsregime knyttes fleksible netværk af mikrokonfliktløsning, suveræn eksklusion/inklusion og disciplinær afretning sammen i et hidtil uset styresystem, der ikke blot forsøger at håndtere det aktuelle, men forsøger at strukturere det mulige og decideret udslette potentialiteten, det forhold, at den kan aktualisere sig og undlade at aktualisere sig, og altså rummer en ubestemt andethed (Agamben, "Bartleby eller om kontingens": 111). Det præventive antioprørsregime adresserer således ikke blot territoriale spørgsmål, men har også en særlig temporal dimension, der angår kroppenes mulighedsfelt, kontrol med, hvad kroppene overhovedet kan. Som den canadiske filosof Brian Massumi skriver, er det nye regime således kendetegnet ved at være præventivt, det opererer i nutiden med henblik på en fremtidig trussel (Massumi, "Potential Politics and The Primacy of Preemption"). Der er med andre ord en epistemologisk usikkerhed på færde, der ikke kun har at gøre med manglende viden, men også har at gøre med det forhold,

9 "[M]anaging the conflict". (Weizman 253)

at truslen endnu ikke findes og ikke endnu har fået form, men ikke desto mindre skal fjernes. Fremtiden skal altså moduleres, endnu før den finder sted, det drejer sig om at handle, før noget helt andet sker. Som Frédéric Neyrat skriver, er det selve muligheden for truslen, som forsøges kriminaliseret eller udslettet:

“Det drejer sig ikke længere om bagefter at håndtere en handling juridisk [...], men om at neutralisere muligheden for handlingen før enhver aktualisering. Anti-terrorlovene har været forsøgsområdet for en sådan forandring.” (Neyrat, “Rupture de défense”: 48-49)¹⁰

Det er de skræmmende konturer af det præventive antioprørsregime, som er ved at tage form.

Begyndelsen

Så de nuværende forhold gør det nødvendigt at anvende såvel Deleuzes kontrolsamfundstese som suverænitet- og imperialismeanalyserne. For noget af det udfordrende og interessante ved den igangværende udvikling er den underlige samtidighed af fleksible netværk, disciplinære normaliseringsrum og suveræns forsvindingssteder, tilstedeværelsen af både kode, regel og bandlysning. Det er en underlig hybrid, vi har med at gøre. Det er derfor ikke så meget et spørgsmål om at vælge mellem to positioner, men snarere at kunne operere med såvel kontrolsamfundstesen som suverænitetanalyserne i kortlægningen af det nye krigs- og politiregime. Som de amerikanske medieteoritikere Alexander Galloway og Eugene Thacker skriver i deres bog, *The Exploit: A Theory of Networks*, er “krydsningen mellem suverænitet og netværk det sted, hvor de åbenlyse modsætninger, vi lever i, bedst kan forstås.” (Galloway & Thacker: 5)¹¹ Det er netop friktionen mellem og sammenføjnningen af de to, der er interessant.

Det er vitterligt underlige tider, hvor sammenføjnningen af standsning og metamorfose, det gamle og det nye gør det svært at orientere sig og ofte spiller et pus med vores perception og praksis. Som Retort skriver: “Fortiden er blevet nutiden igen, det er tidens kendetegn.” (Retort, *Afflicted Powers*: 9)¹² Deleuze var faktisk selv lidt en passant-agtig opmærksom på denne mulige udvikling i sin lille tekst, hvor han til sidst noterer: “Det er muligt, at gamle midler, der oprindeligt stammer fra det gamle suverænitetssamfund, igen træder ind på scenen, men med de nødvendige tilpasninger. Det vigtige er, at vi er ved begyndelsen på noget.” (Deleuze, “Postscriptum om kontrolsamfundet”: 217-218) Kontrolsamfund og kanonbådsdiplomati i ét. Hvilken form modstanden mod dette regime vil antage, er det for tidligt at sige noget om. Det er svært at få øje på det ‘dialektiske’ alternativ til den nuværende

10 “[I] ne s’agit plus de requalifier après-coup un acte sous sa forme juridique [...], mais à neutraliser la possibilité de l’acte avant toute effectuation. Les lois antiterroristes auront été le terrain d’expérimentation d’un tel changement.” (Neyrat, “Rupture de défense”: 48-49)

11 “[T]he juncture between sovereignty and networks is the place where the apparent contradictions in which we live can best be understood”. (Galloway & Thacker: 5)

12 “The past has become the present again: this is the mark of the moment.” (Retort, *Afflicted Powers*: 9)

orden, for ikke at tale om Marx' undergravende verdenssubjekt, der forbereder sig på at presse på, gøre oprør og afvikle denne orden. Men ikke desto mindre er forsvaret for det allerede etablerede ved at blive kørt i stilling og testes løbende.¹³

Tak til Iain Boal, Imaginær Fraktion, Jesper Lohmann, Jacob Lund og Morten Visby for intense drøftelser af betydningen af 9/11 og for kommentarer til teksten.

LITTERATURHENVISNINGER

- Agamben, Giorgio. "Bartleby eller om kontingens" [Bartleby o della contingenza", 1993], oversat af Pia Schwartz Lausten. *Ophold. Giorgio Agambens litteraturfilosofi*. Red. Stefan Iversen, Henrik Skov Nielsen og Dan Ringgaard. København: Akademisk Forlag, 2003: 103-35.
- Agamben, Giorgio. *Homo sacer. Il potere sovrano e la nuda vita*. Torino: Einaudi, 1995.
- Agamben, Giorgio. *Stato di eccezione. Homo sacer II,1*. Torino: Bollati Boringhieri, 2003.
- Agamben, Giorgio. *Undtagelsestilstand. Homo sacer II,1* [*Stato di eccezione. Homo sacer II,1*, 2003], oversat af Ole Jorn. Århus: Forlaget Philosophia, 2009.
- Boal, Ian. "Klima, klode, kapital. Afgrundstankens videnskab og politik" ["Climate, Globe, Capital: The Science and Politics of the Abyss", 2009], oversat af René Lauritsen. *Sum*: 5 (2009): 37-44.
- Bolt, Mikkel. "Antiterrorisme som regeringsteknik". *Antiterrorismens idéhistorie. Stater og vold i 500 år*. Red. Morten Brænder og Mikkel Thorup. Århus: Aarhus Universitetsforlag, 2007: 253-60.
- Bolt, Mikkel. *Avantgardens selvmord*. København: 28/6, 2009.
- Bolt, Mikkel. "En anden verden er mulig. Antiglobaliseringsbevægelsen og andre antisystemiske satsninger i retrospektiv". *Lettre Internationale*: 19 (2009): 154-81.
- Callinicos, Alex. *Imperialism and Global Political Economy*. Cambridge: Polity, 2009.
- Deleuze, Gilles. "Post-scriptum sur les sociétés de contrôle". *Pourparlers 1972-1990*. Paris: Les Éditions de Minuit, 1990: 240-47.
- Deleuze, Gilles. "Contrôle et devenir". *Pourparlers 1972-1990*. Paris: Les Éditions de Minuit, 1990: 229-39.
- Deleuze, Gilles. "Postscriptum om kontrolsamfundet" ["Post-scriptum sur les sociétés de contrôle", 1990], oversat af Karsten Gam Nielsen og Adam Diderichsen. *Forhandlinger 1972-1990*. Frederiksberg: Det lille Forlag, 2006: 212-18.
- Deleuze, Gilles. "Kontrol og tilbageholdelse" ["Contrôle et devenir", 1990], oversat af Karsten Gam Nielsen og Adam Diderichsen. *Forhandlinger 1972-1990*. Frederiksberg: Det lille Forlag, 2006: 203-11.

13 Valget af Barack Obama i USA har indtil videre ikke resulteret i nogen nævneværdig ændring af det antiop-rørsregime, som USA er primus motor i installeringen af. Der er ganske vist sket et retorisk skifte, hvor 'krigen mod terror' er blevet afløst af 'oversøiske beredskabsoperationer' [overseas contingency operations] og 'fjendtlig kombattant' af 'tilbageholdt person' [detained person], men de overordnede mekanismer er stadig i brug, og der er ikke sket nogen reel regulering af den undtagelseslovgivning, der blev indført efter 9/11. Valget af Obama er nok mest at forstå som en 'fordøjelsesfase' efter Bush Junior i stil med Carter efter Nixon, som Pièces et main d'œuvres skriver (Pièces et main d'œuvres: 103).

- Foucault, Michel. *Overvågning og straf. Fængslets fødsel* [*Surveiller et punir. Naissance de la prison, 1975*], oversat af Mogens Chrom Jacobsen. Frederiksberg: Det lille Forlag, 2002.
- Galloway, Alexander og Eugene Thacker. *The Exploit: A Theory of Networks*. Minneapolis & London: Minnesota University Press, 2007.
- Hardt, Michael og Antonio Negri. *Imperiet* [*Empire, 2000*], oversat af Karsten Wind Meyhoff. København: Informations Forlag, 2003.
- Harvey, David. *A New Imperialism*. Oxford & New York: Oxford University Press, 2003.
- Hersh, Seymour M. *Chain of Command: The Road from 9/11 to Abu Ghraib*. New York: HarperCollins, 2004.
- Juhl, Carsten. "Kombitekst om mangfoldighed og syntese i historie- og kunstteoriene". *Mangfoldighed og syntese. Perspektiver i Michel Serres' filosofi*. Red. Jesper Egholm og Niels Lyngsøe. København: Det kongelige danske Kunstakademi, 1998: 140-77.
- Lazzarato, Maurizio. *Les révolutions du capitalisme*. Paris: Seuil, 2004.
- Massumi, Brian. "Potential Politics and The Primacy of Preemption". *Theory & Event* 10, 2 (2007). http://muse.jhu.edu/journals/theory_and_event/summary/v010/10.2massumi.html
- Massumi, Brian. "National Enterprise Emergency: Steps Towards an Ecology of Powers". *Theory, Culture & Society* 26, 6 (2009): 153-85.
- Neyrat, Frédéric. *Biopolitique de catastrophes*. Paris: Éditions MF, 2008.
- Neyrat, Frédéric. "Rupture de défense". *Lignes* 29 (2009): 46-58.
- Pièces et main d'œuvres. *À la recherche du nouvel ennemi. 2001-2025: Rudiments d'histoire contemporaine*. Montreuil: L'Échappée, 2009.
- Retort. *Afflicted Powers: Capital and Spectacle in a New Age of War*. London & New York: Verso, 2005.
- Retort. "En nedslagen hær. Staten, skuespillet og 11. september" ["Afflicted Powers. The State, the Spectacle and September 11", 2004], oversat af Jesper Lohmann. *Billed Politik. At se er at dræbe*. Red. Mikkel Bolt, Jakob Jakobsen og Morten Visby. København: Nebula, 2010: 10-37.
- Sadin, Éric. *Surveillance globale. Enquête sur les nouvelles formes de contrôle*. Paris: Climats, 2009.
- Weizman, Eyal. *Hollow Land: Israel's Architecture of Occupation*. London & New York: Verso, 2007.